

УДК 343.97

Дяків Б. З., здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ННІ права, психології та економіки ЛьвДУВС

Загальносоціальні заходи запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів

У статті розглянуто ознаки загальносоціальних заходів у системі запобігання злочинам. Визначено пріоритетні сфери реалізації загальносоціального запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів в Україні. Проведено сучасне змістове наповнення загальносоціальних заходів запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів.

Ключові слова: загальносоціальні заходи, студенти вищих навчальних закладів, насильство, злочини, запобігання.

В статье рассмотрено признаки общесоциальных мер в системе предупреждения преступлений. Определены приоритетные сферы реализации общесоциального предотвращения насильственных преступлений против жизни и здоровья личности, которые совершаются студентами высших учебных заведений в Украине. Общесоциальные меры предотвращения насильственных преступлений против жизни и здоровья личности, которые совершаются студентами высших учебных заведений, наполнены современным содержанием.

Ключевые слова: общесоциальные меры, студенты высших учебных заведений, насилие, преступления, предотвращение.

The article considered signs of general measures in the system preventing crime. The priority areas of general social prevention of violent crimes against life and health of individuals who are committed students of higher educational establishments in Ukraine. A modern semantic content of general measures to prevent violent crimes against life and health of individuals who are committed university students.

Keywords: general social events, students in higher education, violence and crime prevention.

Актуальність. Студентська молодь завжди відноситься до найбільш соціально активної категорії населення в державі. За даними Державної служби статистики України за 2011/2012 р.р. у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації налічувалося 1824,9 тис. студентів [1]. Відтак, наскільки уважно і коректно суспільство буде ставитися до вирішення проблем студентської молоді та зокрема, що навчається у вищих закладах освіти, багато в чому буде залежати майбутній прогресивний розвиток, добробут і правопорядок в Україні. Поза тим, що студентська молодь, як правило, не відноситься до категорії осіб з підвищеною криміногенністю, в Україні останнім часом спостерігаються негативні тенденції щодо злочинної активності даної категорії осіб. Так, наприклад, питома вага студентів вищих навчальних закладів, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, щорічно порівняно вища за середній статистичний показник по Україні щодо осіб, які вчинили злочини [2]. Студенти вищих навчальних закладів, як правило, вчинюють умисні насильницькі та корисливо-насильницькі злочини. З іншого боку, негативні тенденції щодо злочинності студентів вищих навчальних закладів є віддзеркаленням більш масштабних соціальних проблем щодо становлення сучасної молоді в українському суспільстві. Таким чином, проблема розробки ґрунтовних загально соціальних заходів запобігання насильницьким

злочинам, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, є вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень. У кримінології, проблема запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, як правило, розроблялася у зв'язку з дослідженням молодіжної злочинності. Так, наприклад, загальним методологічним та прикладним проблемам вивчення й запобігання злочинності молоді та її злочинній поведінці присвятили свої праці Ільчікова І.М. (2004 р.). Крутер М.С. (2002 р.), Лелеков В.А. (1999 р.) (останній - на регіональному рівні). Загальносоціальні заходи запобігання злочинам молоді, у тому числі насильницьким проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами, частково розроблялися крізь призму негативного впливу засобів масової комунікації (Напиральська О.І., 2010 р.); попередження поширенню субкультури наркоманії в молодіжному середовищі (Алоян А.А., 2002 р.), особливостей профілактики злочинності молоді в умовах курортного регіону (Полтаригін Р. В., 2002 р.). Окрім цього, розроблялися проблеми запобігання окремим видам злочинності молоді та їх злочинної поведінки і, зокрема, корислово-насильницької (Петровській А. В., 2002 р.), групової корислово-насильницької (Трифанов В.В., 1995 р.; Яницька Н.В., 2000 р.), рецидивної (Пісоцька Н. М., 2001 р.), а також протидії молодіжному екстремізму (Кочергін Р.О., 2008 р.; Сіорідзе А.Т., 2007 р.). Корсантією А. А. (2004 р.) досліджено запобігання крадіжкам, грабежам й розбоям, які вчинюються студентами Російської Федерації. Не вдаючись до подальшого більш ретельного викладу огляду літератури, варто підсумувати, що по-перше, проблема загальносоціальних заходів запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються саме такою категорією осіб, як студенти вищих навчальних закладів, до цього часу на системному рівні не розроблялася; по-друге, загальносоціальні заходи запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчинюються студентами вищих навчальних закладів, потребують змістового оновлення, з огляду на сучасні проблеми становлення молоді в умовах європейської інтеграції українського суспільства.

Метою даної статті є оновити змістове наповнення загальносоціальних заходів запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчинюються студентами вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблем загальносоціального запобігання злочинам, у тому числі насильницьким проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, є дискусійною у вітчизняній кримінологічній теорії. У кримінологічних джерелах має місце наукова позиція, що розробка даних заходів не є прерогативою кримінологічних розвідок, оскільки такі заходи є всеохоплюючими, й дещо виходять за межі предмету кримінологічної науки. На наше переконання з даним твердженням можна погодитися лише частково. Не викликає сумніву, що за змістом такі заходи стосуються більш масштабних суспільних перетворень, а ніж протидія злочинності, а тому суто кримінологічними засобами цю проблему не вирішити. Проте з іншого боку - лише з урахуванням загальносоціальних заходів можна розробляти науково обґрунтовані стратегії та сучасні системи державної протидії злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів. Ігнорування кримінологічного значення загальносоціальних заходів у системі запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, призводить до помилкових теоретичних висновків та упереджених управлінських рішень.

У кримінологічних джерелах загальносоціальне запобігання злочинам, зазвичай, ототожнюється з діяльністю державних органів, громадськості, заходами, які гармонізують й оздоровлюють суспільство в цілому та безпосередньо не націлені на усунення криміногенних факторів, хоча й знижують ризик їх виникнення [3, с. 127-128]. До ознак, які відображають особливості загальносоціальних заходів запобігання злочинів, перш за все, відносять:

- спрямованість на удосконалення суспільних відносин в цілому, покращення соціально-психологічного клімату в державі та регіонах [4, с. 32];
- всеохоплюючий і різнобічний характер, реалізація в усіх важливіших сферах соціального життя та різних напрямках соціального розвитку;
- розроблення без урахування кримінологічної інформації щодо злочинів, осіб, які їх вчинили;
- реалізація загальними суб'єктами запобігання та профілактики правопорушень (злочинів);
- містяться у державних планах, програмах соціально-економічного розвитку держави, регіону, галузі економіки, сфер управління тощо;
- створюють умови для ефективної реалізації спеціально-кримінологічного (кримінологічного) запобігання [5, с. 85-91; 6, с. 21-22].

З огляду на вище викладене, в умовах ринкових перетворень до переліку заходів загальносоціального запобігання злочинам можна віднести широкий спектр економічних, соціальних, політичних, виховних, культурологічних, правових та інших заходів, які в цілому покращують якість життя в суспільстві (створення нових робочих місць, належних умов для розвитку самозайнятості населення та підприємницької ініціативи; забезпечення поступового переходу від дозвільно-розпорядчих функцій органів державного управління до контрольних [7, с. 77-81]; підвищення платоспроможності населення; стабілізація економічної та податкової політики; зменшення дефіциту бюджету, підтримка стабільності рівноваги державних і приватних інтересів в економіці тощо).

Загальносоціальне запобігання злочинам, у тому числі насильницьких проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, реалізує антикриміногенний потенціал суспільства в цілому та всіх його інститутів. Їх метою – є зменшення суспільного протиріччя, криміногенного протистояння різних верств населення, соціальної дезорганізації і людської деструктивності. За спрямованістю загальносоціальні заходи перешкоджають виникненню негативних суперечностей у суспільстві, сприяють пом'якшенню наслідків кризових процесів, які відбуваються в державі, різних сферах людського буття, досягненню у суспільстві певного консенсусу [5, с.22; 4, с. 31-32]. Отже, загальносоціальне запобігання злочинності забезпечує підґрунтя для усунення чи локалізації криміногенних факторів у суспільстві в цілому та щодо окремих соціальних груп і, зокрема з числа студентів вищих навчальних закладів.

Попри всеохоплюючий характер, загальносоціальні заходи запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчинюються студентами вищих навчальних закладів, мають свої особливості, які проявляються у їх конкретному змістовому наповненні. Так, пріоритетними сферами розробки та реалізації таких заходів є: сфера соціального захисту, освітня, культурологічна, організації змістового дозвілля студентської молоді, професійної зайнятості, духовно-патріотична та інші.

При цьому, соціальний захист студентів, у тому числі вищих навчальних закладів, зокрема включає: – підвищення розмірів стипендій та інших видів матеріального

забезпечення молоді, яка отримує освіту; — державне забезпечення студентів денної форми навчання, у тому числі вищих навчальних закладів, пільгами на проїзд по території України залізничним, водним, автомобільним, міським (крім таксі) транспортом [9]; — розробка та реалізація органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, разом з підприємствами, установами та організаціями, програм створення сприятливих житлово-побутових умов для молоді, яка проживає в гуртожитках; — право на одержання, за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів, пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти у вищих навчальних закладах за різними формами навчання, незалежно від форм власності, що діють на території України; — розвиток мережі закладів охорони здоров'я наркологічного профілю, які надають молоді, у тому числі студентам вищих навчальних закладів, необхідну безоплатну допомогу, розробляють і реалізують програми та заходи щодо профілактики серед молоді соціально небезпечних захворювань, а також популяризації та утвердження здорового способу життя; — сприяння центром соціальних служб у задоволенні соціальних потреб молоді, у тому числі студентів вищих навчальних закладів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги; — встановлення квоти на обов'язковий прийом сільської молоді й, зокрема, в усіх вищих навчальних закладах [11] тощо. Окрім цього, держава надає гарантії для забезпечення діяльності студентських молодіжних організацій, які відстоюють інтереси та законні права студентів, виявляють активну громадянську позицію [12].

У сфері професійної зайнятості загальносоціальні заходи запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, спрямовані на:

надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання, у тому числі у вищому учбовому закладі, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби;

одержання безплатної інформації, професійної консультації, а в разі необхідності, проходження професійної підготовки і перепідготовки молодих громадян, які звернулися до Державної служби зайнятості в пошуках роботи, з метою вибору виду діяльності, професії, місця роботи;

створення молодіжних центрів праці, молодіжних громадських організацій (агентства, біржі, бюро та інші) для забезпечення працевлаштування молоді, реалізації програм професійного навчання молоді та вдосконалення професійної майстерності;

квотування робочих місць для працевлаштування молоді, що визначається місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в межах, встановлених законодавством;

притягнення роботодавця до відповідальності за відмову в прийомі на роботу молодих громадян у межах встановленої квоти з підприємств, установ та організацій. При цьому стягненні кошти використовуються для надання роботодавцям дотацій на створення додаткових робочих місць для молоді та її професійну підготовку і перепідготовку;

надання Державною службою зайнятості, разом з органами виконавчої влади, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, студентам та аспірантам денної форми навчання допомоги у працевлаштуванні в позанавчальний час [13] тощо.

У сфері освіти загальносоціальні заходи, передусім, спрямовані на всебічне забезпечення надання якісних освітніх послуг в умовах ринкових відносин. Якісна освіта стає запорукою конструктивної соціалізації особистості студента, відкриває

перспективи для подальшого працевлаштування, послаблює ступінь агресії, яка може бути викликана соціально невлаштованістю, неможливістю реалізувати свій творчий потенціал. Студентська молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Відтак, одним з важливіших загальносоціальних заходів запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи можна вважати встановлення заохочувальних стипендій, інших форм підтримки молоді та, зокрема з числа студентів вищих навчальних закладів. Так, наприклад, в Національному університеті «Львівська політехніка», як і в багатьох інших вищих навчальних закладах України, практикується проведення серед студентів щорічних конкурсів стипендіатів гранту від Фонду Віктора Пінчука для отримання освіти у шести галузях (аграрні науки, навколишнє середовище та екологія, альтернативна енергетика, аерокосмічна інженерія, право та державне управління). У першу чергу грант покриває витрати на оплату навчання в університеті, підручники та медичне страхування в середньому до 60 % необхідної суми. Найталановитіші українські студенти одержують можливість втілити свої мрії в життя. Програма «Всесвітні студії» вперше пропонує українській молоді системний доступ до кращих університетів світу, незважаючи на її фінансові можливості. Після отримання диплома отримувачі гранту мають повернутися в Україну та відпрацювати за фахом щонайменше 5 років.

У духовно-патріотичній сфері загальносоціальні заходи запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, зорієнтовані на активне залучення якомога більшого кола студентів до кращих надбань вітчизняної історико-культурної спадщини, прищеплення національних духовних цінностей, виховання в душі патріотизму.

Переосмислення потребують і культурологічні заходи загальносоціального характеру. З урахуванням кримінологічних аспектів поняття культури можна сформулювати, як спосіб життєдіяльності людини, що обумовлений цивілізаційно й представлений у духовних і матеріальних цінностях [14, с.208]. Насильницька поведінка - це один із проявів безкультур'я у спілкуванні, а також дисгармонії духовних якостей. Розбалансування та дисгармонія у духовних цінностях сприяє утвердженню зразків субкультури в основі якої перебуває насильство. Відтак, важливо протистояти поширенню поглядів на моральну допустимість і навіть привабливість насильницької поведінки, кримінальної субкультури; а з іншого - необхідно популяризувати справжні духовні цінності, повагу до недоторканності особистості, відроджувати в значній мірі втрачені традиції милосердя, виховувати толерантність та не сприйняття будь-яких проявів насильства над особою.

В системі загальносоціальних заходів щодо студентів вищих навчальних закладів, важлива роль відводиться організації дозвілля молоді, оскільки чимало насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи вчинюється саме у цій сфері [15, с. 59]. У зв'язку з цим, на рівні держави та регіонів, доцільно в більшій мірі практикувати проведення масових культурно-просвітницьких, мистецьких заходів, які б виявилися цікавими для студентів (молодіжні вистави, атракції, тижні показу кінофільмів на площах тощо).

Висновки. Таким чином, загальносоціальні заходи запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, спрямовані на сприяння та соціальне становлення молоді в умовах поглиблення процесів європейської інтеграції України у світове співтовариство. Пріоритетними для розроблення загальносоціальних заходів запобігання насильницьким злочинам

проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів, мають стати сфери соціального захисту, освітня, культурологічна, організації змістовного дозвілля студентської молоді, професійної зайнятості, духовно-патріотична та деякі інші.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистична інформація. Освіта / Державна служба статистики України. — Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Експрес інформація про стан злочинності на території України / Департамент інформаційних технологій МВС України. — Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Голіна В.В. Єдність загальносоціального і спеціально-кримінологічного попередження економічної злочинності / В.В. Голіна // Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 15-16 грудня 1998 р. — Х.: Харківський центр вивчення організованої злочинності, 1999. — С. 127—128.
4. Голіна В. В. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна, С. Ю. Лукашевич, М. Г. Колодяжний; за заг. ред. В. В. Голіни. — Х.: Право, 2012. — 304 с.
5. Жалинский А.Э. Специальное предупреждение преступлений в СССР (вопросы теории) / А.Э. Жалинский. — Львов: Вища школа, 1976. — 196 с.
6. Жалинский А.Э., Костицкий М.В. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация / А.Э. Жалинский, М.В. Костицкий. — Львов: Вища школа, 1980. — 212 с.
7. Христюк И.А. Правовые средства предупреждения экономической преступности / И.А. Христюк // Хозяйственно-правовые средства детенизации и декриминализации экономики: Сб. научных трудов. — Донецк: Институт экономико-правовых исследований, 1998. — С. 77-81.
8. Комплексна програма профілактики злочинності в Харківській області на 2006- 2010 роки [Текст]. — Х. : Харк. обл. держ. адмін., 2005. — 35 с.
9. Молодь: її права та соціальне становлення в сучасній Україні: роз'яснення Міністерства юстиції України від 13 вересня 2012 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.
10. Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 року № 916 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 25. — Ст. 1203.
11. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17 жовтня 1990 року № 400-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1990. — № 45. — Ст. 602.
12. Про молодіжні та дитячі громадські організації :Законом України від 1 грудня 1998 року № 281-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 1. — Ст. 2.
13. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 24. — Ст. 243.
14. Философия [Текст] / под ред. В.И. Кириллова. 4.2: Основные проблемы философии. —М.: Юристъ, 1997. — 240 с.
15. Закалюк А. П. Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / А.П. Закалюк // Курс сучасної української криминології: теорія і практика. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. — 316 с.